

ANTTI ESKOLA

(1934–2018)

Antti Eskola toimi *Tiede & edistys*-lehden päätoimittajana kahden vuosikerran ajan, numerosta 3/1979 numeroon 2/1981. Hän seurasi tehtävässä lehden ensimmäistä päätoimittajaa Seppo Toiviaista tämän tultua valitukseksi SKDL:n kansanedustajaksi vuoden 1979 eduskuntavaaleissa. Antti oli arvostettu sosiaalipsykologi ja myös 1970-luvun taitteessa julkaisemiensa keskustelukirjojen perusteella laajalti tunnettu vasemmistolainen kulttuuripersoona. Siten hän oli tavallaan luonteva Toiviaisen seuraaja päätoimittajaksi – ja olihan hän myös toiminut *Sosiologia*-lehden ensimmäisenä päätoimittajana 1964–1965 – mutta epäilemättä hänen entisen assistenttinsa Toiviaisen suostuttelu oli asiassa ratkaiseva tekijä.

Toiviaisen kaudella ilmestyneissä numeroissa (yhteensä yhdeksän) oli päätoimittajan laatima pääkirjoitus, mutta Eskolan aikana käytäntö muuttui: Hän kirjoitti itse pääkirjoituksen kolmeen numeroon – 3/79, 4/79 sekä 2/81 – mutta muihin pääkirjoituksia laativat eri kirjoittajat, esimmäkseen laajan toimituskunnan piiristä. Eskolan pääkirjoitukset antavat kiinnostavan kuvan hänen näkemyksestään lehden roolista ja kehittämisestä.

Numerossa 3/79 (s. 1–2; ”Tiede ja vaikeaselkoisuus”) Eskola moitti varsin suorasanaisesti *Tiede & edistyksen* kirjoituksia kankeasti kirjoitetuiksi ja hankalasti ymmärrettäviksi. Kirjoituksen sävy oli kuitenkin ensisijaisesti kannustava; hän kirjoitti: ”On komea asia, että Suomessa alkoi 70-luvulla kasvaa sellainen marxilainen yhteiskuntateorian harrastus, jonkatyyppinen perinne meiltä on tyystin puuttunut. Mikä olisi oikeampi paikka sen viljelyyn kuin Tiede ja edistys?” ... sekä esitti lopuksi lukijoille vetoamuksen ”[K]irjoita leh-

teen, tai jos sinulla ei juuri nyt ole siihen aikaa, mieti mitä ongelmaa haluaisit pohtia. Pane viereille suunnitelmia, anna vihjeitä toimituksen jäsenille!”

Numerossa 4/79 (s. 1; ”Järki, moraal, poliitiikka”) Eskola valitsi aiheekseen järjen ja moraalin ongelmallisen suhteen. Hän esitti näkemyksensä, että niin tärkeää kuin rationaalinen erittely ja todistelu onkin, se ei yhteiskunnallisessa keskustelussa yksin riitä: ”[V]astustan sitä, että moraal ja poliitiikka samaistetaan järkevään toimintaan, redusoidaan järkeen.” ... ”Jos tehtävänä on maailman muuttaminen, on syytä tutkijoidenkin piirissä puhua myös moraalisen sitkeyden merkityksestä, tieteellisessä lehdessä myös poliittisen toiminnan tarpeellisuudesta.”

Numerossa 2/81 (s. 1–3; ”Hallitseeko ihminen systeeminsä?”) Eskolan teemana oli ihmisen suhde luontoon. Hän eritteli yhteiskunnallisen luontosuhteen jatkuvasti monimutkaistuvia materiaalisia ja toiminnallisia välityksiä ottaen esimerkiksi ruuan: ”Välitysten lisääntyminen on aikaansaanut ihmisen vieraantumisen tarpeittensa kohteista. Koko tämä koneisto tuntuu omalakiselta, yksilön ulkopuolella olevalta kummitukselta, joka tuottaa mitä tuottaa, ilman että ihminen voi siihen paljonkaan vaikuttaa.” Pohdiskelunsa päätteeksi hän esitti taas lukijoille vetoamuksen: ”Vähitellen [näihin kysymyksiin] pitäisi käydä myös suoraan ja perusteellisesti argumentoiden. Työmme tutkijoina kytkeytyy näihin ongelmiin; mutta yhtä läheisesti niihin liittyy kysymys edistyksestä, tieteeseen nojaavan politiikan mahdollisuuksista ja suunnasta.”

Eskolan päätoimittajakaudesta on niin pitkä aika, että vääristelisin jos väittäisin muis-

tavani siitä jotakin täsmällistä. Pääkirjoitukset kuitenkin tuovat mieleen kaksi asiaa. Ensiksi, Eskolan kirjoitukset olivat lähinnä tiiviisti aikansa keskusteluihin liittyvää pohdiskelua – eräänlaista ”aikalaisdiagnoosia” käyttäkseni Arto Noron myöhemmin esittelemää termiä (ks. *Sosiologia* 4/2000). Näin hän muunsi lehden julkisivua Toivaisen edustamasta raskaasta marxilaisuudesta väljempään yleisdemokraattiseen ja kriittiseen suuntaan, joskin toki vasemmistolaista ajattelua ja marxilaisuutta tukien – luulin, että tietoisesti. Toiseksi, Eskola osallistui lehden sisällön kokoamiseen varsin kaukaisesti jättäen toimitustyön tilan muille, joskin toki omaa luontaista arvoval-

taansa varjellen – luulin, että tässäkin kohden tietoisesti. Eskolaa seurasivat päätoimittajina Tutkijaliiton perustamiseen osallistuneet nuoremman polven tutkijat Sakari Hänninen, Kaarlo Tuori, ja niin edelleen.

Jälkikäteen ajatellen Eskolan kausi lehden päätoimittajana oli tärkeä murros: Intomielisen marxilaisen liikkeen käynnistämä *Tiede & edistys*-lehti saavutti tukevan akateemisen aseman; se muun muassa hyväksyttiin Suomen Akatemian tiedelehtituen piiriin. Lehti on säilyttänyt uudistuskykyisen elinvoimansa paljon pidempään kuin sen perustajat olisivat voineet uskoa. Olemme Eskolan Antille syvässä kiitollisuuden velassa.

— YRJÖ HAILA